

David Harvey

On Yedi Çelişki
ve Kapitalizmin Sonu

Türkçesi: Esin Soğancılar

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
Kapitalizm Yine Krizde	9
GİRİŞ	
Çelişki Hakkında	15
BİRİNCİ KISIM / Temel Çelişkiler	
BİRİNCİ ÇELİŞKİ	
Kullanım Değeri ve Mübadele Değeri	27
İKİNCİ ÇELİŞKİ	
Emeğin Sosyal Değeri ve Parasal Temsili.....	37
ÜÇÜNCÜ ÇELİŞKİ	
Özel Mülkiyet ve Kapitalist Devlet	50
DÖRDÜNCÜ ÇELİŞKİ	
Özel Temellük ve Toplumsal Servet	64
BEŞİNCİ ÇELİŞKİ	
Sermaye ve Emek	73
ALTINCI ÇELİŞKİ	
Sermaye Süreç mi Yoksa Şey mi?	81
YEDİNCİ ÇELİŞKİ	
Üretim ile Gerçekleşmenin (Realizasyon)	
Çelişkili Birliği	90
İKİNCİ KISIM/ Hareketli Çelişkiler	
SEKİZİNCİ ÇELİŞKİ	
Teknoloji, İş ve İnsanın Değersizleştirilmesi.....	101
DOKUZUNCU ÇELİŞKİ	
İşbölümü.....	121

ONUNCU ÇELİŐKI	
Tekel ve Rekabet: Merkeziyetçilik ve Ademi Merkeziyetçilik	139
ON BİRİNCİ ÇELİŐKI	
EŐitiz Coğrafi GeliŐmeler ve Mekânın Üretimi	153
ON İKİNCİ ÇELİŐKI	
Gelir ve Servet EŐitizlikleri	170
ON ÜÇÜNCÜ ÇELİŐKI	
Toplumsal Yeniden Üretim	187
ON DÖRDÜNCÜ ÇELİŐKI	
Özgürlük ve Tahakküm.....	204

ÜÇÜNCÜ KISIM / Tehlikeli Çelişkiler

ON BEŞİNCİ ÇELİŐKI	
Kesintisiz Katlamalı Büyüme.....	226
ON ALTINCI ÇELİŐKI	
Sermaye-Doğâ İliŐkisi	250
ON YEDİNCİ ÇELİŐKI	
İnsan Doğâsının İsyanı: Evrensel YabancılaŐma	268
SONUÇ	
Mutlu Ama TartıŐmalı Bir Gelecek Umudu: Devrimci Hümanizmin Vaadi.....	286
SONSÖZ	
Siyasi Praksis Önerileri.....	298
Notlar	303
Kaynakça ve ek okumalar.....	311
Dizin.....	317

Kapitalizm Yine Krizde

Kriz kapitalist yeniden üretimin zorunlu koşuludur. Kriz süreçlerinde kapitalizmin istikrarsızlıkları yaşanır, yeniden biçimlendirilir ve yeniden planlanır, böylece sonunda kapitalizmin yeni bir versiyonu sahnede yerini alır. Yenilerini üretmek için pek çok şey sökülür, parçalanır ve çöpe atılır. Eski verimli üretim alanları endüstriyel atık alanlarına dönüştürülür, fabrikalar yıkılır ya da başka kullanım amaçlarına göre düzenlenir, emekçi sınıfların yaşadığı mahalleler mutenalaştırılır. Küçük çiftliklerin ve köylülerin tarım arazilerinin yerini büyük ölçekli endüstriyel tarım işletmeleri veya gösterişli yeni fabrikalar alır. İş merkezleri, Ar-Ge binaları, depolama ve dağıtım merkezleri banliyölerdeki toplu konut bölgelerinin bağrına yerleştirilir ve bütün bunlar yonca kavşaklı otoyollarla birbirine bağlanır. Önde gelen şehirler, yüksek ve görkemli plaza ve sembol kültür yapısı inşasında birbiriyle yarışır; şehirde ve varoşlarda mega alışveriş merkezleri mantar gibi çoğalır, hatta bazıları kozmopolitleştiği varsayılan bir dünyada her gün bir yığın turistin ve şirket yöneticisinin geçip gittiği havaalanları gibi işlev görür. İlk olarak ABD’de peydahlanan golf sahaları ve etrafi çevrili yüksek güvenlikli rezidans siteleri artık Çin’de, Şili’de, Hindistan’da da görülebiliyor ve resmi adı gecekondu mahalleleri, teneke mahalleleri ya da *barrios pobres** olan izinsiz yapılaşma alanlarıyla tezat oluşturuyor.

Ne var ki krizlerin en çarpıcı sonucu ülke panoramasının tümüyle yeniden şekillendirilmesi değildir; düşünce ve anlayışlarda, kurumlarda ve egemen ideolojilerde, politik ittifaklarda ve süreçlerde, politik öznellikte, teknolojiye ve organizasyon formlarında, toplumsal ilişkilerde, gündelik hayatı yöneten kültürel görenekler ve beğenilerde yaşa-

---

* İsp. Yoksul mahalleler. (ç.n.)

nan köklü değişiklikler çok daha dikkat çekicidir. Krizler dünyayı ve dünyadaki konumumuzu kavrayışımızı temelinden sarsar. Bizler de, doğmakta olan bu yeni dünyanın huzursuz katılımcıları ve sakinleri olarak, yeni ahvale ya zorla ya da gönül rızasıyla uyum sağlamak zorunda kalırız; hatta dünyanın arap saçına dönmüş bu perişan halinde eylemlerimiz, düşüncelerimiz ve davranışlarımız nedeniyle naçizane bir payımız olsa bile yeni koşullara alışırız.

Bir krizin tam ortasında çıkış kapısının nerede olduğunu görmek zordur. Krizler beklenmeyen vakalar değildir. Onları tetikleyen olgular apaçık ortada olsa da yol açtıkları depremlerin verdiği zararı gidermek yıllar alabilir. 1929'da borsanın çöküşüyle başlayan uzun kriz, 1930'ların Büyük Bunalım'ı ve 1940'larda yaşanan dünya savaşı evrelerinin ardından ancak 1950'lerde sona erdi. Bunun gibi, 1960'ların sonlarında uluslararası döviz piyasalarındaki kargaşa ve (Paris'ten Chicago'ya, Mexico City'den Bangkok'a kadar) pek çok şehirde yaşanan 1968 olaylarıyla uyarı işaretini veren kriz de 1980'lerin ortalarından önce durulmadı; 1944'te kurulan Bretton Woods uluslararası para sisteminin 1970'lerin başlarında çöküşüyle ilerleyen bu kriz, emekçi sınıfların hak mücadeleleriyle geçen fırtınalı on yılın ardından ve Reagan, Thatcher, Kohl, Pinochet, son olarak da Çin'de Deng gibi politikacıların önderliğinde neoliberalist politikaların doğup pekişmesinden sonra ancak yatışabildi.

Bir krizin tüm boyutlarıyla patlak vermesinden çok önce sorunların yaklaştığını gösteren işaretleri, her şey olup bittikten sonra geriye bakıp tespit etmek zor değildir. Mesela, ABD'de 1920'ler boyunca giderek artan servet ve gelir eşitsizlikleri ve yine bu ülkede 1928 yılında gayrimenkul fiyatlarında oluşan aşırı şişkinlik, 1929'daki büyük depremin habercisiydi. Aslında, krizden çıkışın biçimi gelecek krizlerin tohumlarını da bağrında taşır. Emekçi sınıflarla yaşanan çekişmeleri yatıştırmak için 1980'lerde coğrafi hareketliliğin ve yayılmanın hızlandırılmasıyla başlayan finansal küreselleşme, krediye doydular* (*debt-*

* Kredilerin ekonomide aşırı para yaratarak hiper enflasyon tehlikesine yol açmaya başladıkları, bankaların kredi vermelerinin milli gelire katkısının negatife dönüştüğü nokta. (ç.n.)

saturation), giderek kuralsızlaştı ve Lehman Brothers bankasının 15 Eylül 2008 tarihinde iflasına yol açarak kendi sonunu getirdi.*

Kitabın yazıldığı sırada, birbiri ardına çok sayıda mali çöküşü tetikleyen bu büyük olayın üzerinden beş yıldan fazla zaman geçmiş bulunuyor. Geçmişten biraz olsun ders alabilmişsek, geldiğimiz noktada yepyeni bir ruh kazandırılarak diriltilmiş –böyle bir şey mümkünse tabii– bir kapitalizmin net işaretlerini bulmaya çalışmamız saçma olur. Yine de şu ana kadar hastalığa ilişkin iddialı teşhisler ve işlerin nasıl yoluna koyulacağına dair bir yığın çözüm önerisi geliştirilmiş olmalıdır. Gelgelelim özgün, bilinenlerin dışında yeni yaklaşım tarzlarının ya da politikaların sayısı şaşılacak kadar az. Dünya ikiye bölünmüş durumda: Bir yanda dertlerimize deva olarak kemer sıkmayı vurgulayan, neoliberal, arz yönlü ve monetarist tedavilerin sürdürülmesinden hatta güçlendirilmesinden yana çözümler (mesela Avrupa ve Amerika’da) var; diğer yanda Keynesyen, talep yönlü ve krediyle finanse edilen genişleme politikaları sulandırılarak yeniden yürürlüğe konuluyor (mesela Çin’de). Gelgelelim, bu politikalarda Keynes’in temel unsur olarak önemsedığı gelirin düşük gelirli sınıflar yararına yeniden dağıtımı hiç dikkate alınmıyor. Ancak, hangi politika izlenirse izlensin artık hem çeşitli ülkeler dahilinde hem de küresel platformda (mesela Rupert Murdoch) gücünü giderek artıran bir zenginler iktidarına (plütokrazi) dönüşmüş milyarderler kulübü kayırılmış oluyor. Her yerde, geçen her dakikayla zenginler daha da zengin oluyor. Dünyanın en zengin 100 milyarderi (gerek Çin, Rusya, Hindistan, Meksika, Endonezya’daki gerekse Kuzey Amerika ve Avrupa’nın eskiden beri refah merkezleri olan başka ülkelerindeki zenginler) yalnızca 2012’de para sandıklarına 240 milyar dolar daha istiflediler (Oxfam yardım kurumuna göre bu miktar dünyadaki tüm yoksulluğu bir anda yok etmeye yeterlidir). Buna karşılık büyük çoğunluğun refah düzeyi ya yerinde sayıyor ya da daha büyük bir olasılıkla (Yunanistan ve İspanya’da olduğu gibi) hızla kötüleşerek felaket boyutlarına varıyor.

* Lehman Brothers Inc. merkezi ABD, New York’ta bulunan bir yatırım bankasıdır. 2004 yılı itibarıyla dünya çapında yaklaşık 25.000 çalışanı ve 619 milyar dolar borcu olan bankanın 2008’deki iflası ABD tarihinin en büyük iflasıydı. (ç.n.)